

Inhoud

1. Van de redactie.....	2
2. Correspondentie	3
3. Toffelen	7
4. De Oirschotse veldwachters.	8
5. Van vlas tot linnen.....	12
6. Bons op d'n herd.....	13

1. Van de redactie

In dit nummer vindt u van onze vaste kopij-leverancier Th. van de Loo een bijdrage die wat anders is dan anders. Geen terugblik door de ogen van vroeger, maar een kritisch waarnemen door de ogen van nu! Hij geeft hiermee een voorbeeld hoe iedereen, ook U, actief kan zijn in het bewaken van ons Monument in het groen. Roddel en achterklap over hoe erg het is en hoe het toch allemaal mogelijk is lossen niets op. Spreek (schrijf) de bestuurders aan!

De kopij voor ons volgende nummer zien wij graag voor 1 september in een van de redactiebusen. U hebt dus nog een hele zomervakantie de tijd!

2. Correspondentie

Omdat er nogal wat historische gegevens in staan, publiceer ik nu mijn briefwisseling met de Gemeente Oirschot van de laatste tijd. Hieronder komt het:

Oirschot, 21-09-1997

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van en te Oirschot.

Edelachtbare Heren,

Er is een vlek gekomen op het "gezicht" van Oirschot. Is U dat bekend ?

Zachtjes sluipen stadse allures binnen; een euvel dat bestreden moet worden.

Ik doel op het pand Rijkessluisstraat 16, alwaar een lichtreclame- bak van Randstad is komen te hangen. Ik neem aan dat U voor zulk een reclame geen vergunning afgegeven hebt.

Ik erken dat de ondernemer zich moet kunnen profileren, maar dat kan beter, ook bij zaken, welke één algemene reclame-uiting voeren.

Een prachtig uithangbord met een spotje bijvoorbeeld!

Beleefd verzoek ik U de huidige lichtreclamebak te doen laten verdwijnen.

Dank voor Uw aandacht,

Hoogachtend Theo v.d. Loo

P.S. Waar is gebleven de gobelin van Sweerts de Landas, welke onder de toren hing ? Toch niet Oirschot uit ?

Aan:

De heer Th. Van de Loo De Moriaan 14

5688 ER Oirschot

Ons kenmerk: PGN.102

Uw kenmerk/brief 24-09-1997

Bijlagen:

Onderwerp: Lichtreclame Randstad

Oirschot, 9 december 1997

Geachte heer Van de Loo,

De lichtreclame van Randstad, Rijkessluisstraat 16, is behalve door u ook door anderen gemeld en in de Monumentencommissie aan de orde geweest. De commissie heeft geadviseerd om de lichtbak te doen verwijderen, hetgeen wij inmiddels de bewoner van het pand hebben opgedragen.

Ten aanzien van uw opmerking betreffende de gobelin van Sweerts de Landas, delen wij u mee dat deze een plaats heeft gekregen in het Noord Brabants Museum in 's-Hertogenbosch.

Wij vertrouwen erop u met vorenstaande voldoende te hebben geïnformeerd. Voor nadere informatie kunt u desgewenst contact opnemen met de heer P. van Gerven, telefoon 0499- 583472.

Hoogachtend,

Burgemeester en Wethouders van Oirschot, namens dezen,

het hoofd van de sector Grondgebied,

J.J.M. van Steensel)

Oirschot, Allerzielen 1997

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van en te Oirschot.

Edelachtbare Heren,

Omdat ik nogal eens een bezoek afleg aan het R.K. Kerkhof aan de Kapelpad ontmoet ik aldaar diverse personen en o.a. gaat het gesprek dikwijls over de monumentale graven; de meeste daarvan zijn gelegen aan de rechterkant meteen als men het Kerkhof betreedt. Met mij vindt men het doodzonde, dat deze graven, zerken en tombes van notabelen uit het vroegere Oirschot, niet beter verzorgd worden.

Er zijn juweeltjes bij van beeldhouwwerk met kunstige stenen guirlandes en ingewerkte sierlijke letters. Bijna onleesbaar, dat wel. Het vertegenwoordigt een kostbaar cultureel erfgoed van onze voorouders, waarvan sommigen hoogstaande posities innamen. Familieleden zullen er wellicht geen meer zijn; althans moeilijk te achterhalen en zo ja, dan nazaten van zeer verre.

Ik heb de pen maar eens ter hand genomen - de dodenmaand leek mij hiervoor geschikt - om te pleiten voor initiatieven om te komen tot renovatie, of minstens tot het tot stilstand brengen van het verval. Dit ondanks het feit, dat er toch wel bij u aandacht voor is.

Mijns inziens heeft, uit cultureel oogpunt, de Gemeente Oirschot hierin een taak: ook onze doden hebben recht op hun deel van de leefbaarheid van Oirschot. De doden behoren tot ons dorp (incl. De Beerzen en Spoordonk). Ook hun verantwoorde "huisvesting" moet gewaarborgd worden. Sommigen nemen het op voor de levende mens, ik kom nu op voor de dode medemens. Er zijn per slot van rekening méér Oirschotse doden, dan Oirschotse levenden, hoe je het wendt of keert.

Men zou het allereerst eens moeten inventariseren (daarbij andere begraafplaatsen of kerkhoven ook onder ogen zien).

Kortom minstens een begin maken met de daadwerkelijke aanpak van het probleem. Natuurlijk moet ook de Parochie e.d. ingeschakeld worden.

Voor zover het mij mogelijk was heb ik eens wat namen opgeschreven. Niet van alle graven, want er zijn er een stuk of 3,4, welke onleesbaar zijn. Dan moet men met borstel en reinigingsmiddel te veld gaan.

Van wat ik kon opmaken uit stukken tekst op de zerken - wat betreft namen - vermeld ik hieronder in willekeurige volgorde de gegevens der aflijvingen:

1. Johannes, Amandus Guljé, geboren 11.6.1818 in Oirschot en overleden aldaar 9.1.1892. Deze heer was huisarts en woonde in het pand waar nu de Wilde Man gevestigd is (hoek Markt/Beliënstraatje). Ook was hij Ambtenaar van de Burgerlijke Stand, een ambt dat toen méér cachet had dan thans. Ik bezit zijn bidprentje en een afbeelding (hij had een mooie witte baard). Hij was broeder van de Illustere O.L. Vrouwe Broederschap te `s-Hertogenbosch. Als ik het wel heb was er een familierelatie met het Geslacht Boreel de Maurignault. Er bestaat m.i. een Keurkorps van de huzaren van Boreel, die o.a. op Prinsjesdag de Gouden Koets begeleiden. Een bijzonderheid nog: ten woonhuize van Dr. Guljé heeft zich een neef van de dokter (Jonkheer de Boreel) door een pistoolschot des nachts te bed van het leven beroofd. De Jonkheer was 30 jaar en secretaris bij de Militiecommissaris Graaf van Rechteren. Dr. Guljé, die een exentriek persoon was, liet toen het rijpaard van de Jonkheer op de binnenplaats doodschieten (of deed het zelf ?). De Jonkheer kwam tot zijn daad omdat hij geen toestemming kreeg te trouwen met een eenvoudig meisje uit Oirschot.
2. Maria Guljé. Ik weet niet welke familiebetrekking deze mevrouw met Dr. Guljé had. Als men méér kan lezen wat op de zerk staat, openbaart zich dat. Volgens mij was Dr. Guljé een vrijgezel.
3. Fam. Van Baar. Burgemeester(s) van Oirschot.
4. Fam. Goossens. Griffier op het Kantongerecht.
5. Fam. De Laat ????
6. Pastoor/Kapelaan v. Susante. In Oirschot van indertijd goed bekend.
7. Op 13-8-1902 gestorven John Turing von Ferrier, Heer van Oirschot en Best. Kamerheer van The King of Wiirttenberg. In het Engels staat een en ander op zijn tombe. Hij woonde tijdens zijn leven op Groot Bijsterveld (nu Paters Montfortanen).
8. De Pastoorsgraven misschien.
9. Het graf van kunstschilder Jan Kruysen (ligt meer naar achteren; voorbij het lijkenhuisje rechts). Deze steen is gebeeldhouwd door Jan Bernarde Lange. Er staat o.a. de kop van de schilder op en zijn devies: Leef om te sterven, sterf om te leven.

enz. (het betreft alleen R.K. Kerkhof aan de Kapelpad).

Graag dus de draad oppakken om deze monumentale 'Kleinigheden' een GROTE beurt te geven.

Wat de kosten betreft: ik moet natuurlijk contact opnemen met mijn mede-bestuurslid Notaris Peters, maar mogelijk zijn de plm. j" 7800,- te gebruiken, waarover ik als penningmeester het beheer heb, van een aftandse stichting, genaamd Stichting Dorpsverfraaiing.

Met veel belangstelling zie ik Uw reactie tegemoet.

Hoogachtend

Th.A. van de Loo

P.S. Met "aftands" bedoel ik
"meer dood dan levend" !

Aan:

De Heer Th. van de Loo De Moriaan 14
5688 ER Oirschot

Ons kenmerk: PGN.140

Uw kenmerk/brief Allerzielen 1997

Bijlagen:

Onderwerp: Behoud grafzerken

Oirschot, 7 januari 1998

Geachte Heer Van de Loo,

In uw hierboven aangehaalde brief vestigt u de aandacht op het verval van de monumentale graven op het kerkhof aan de Kapelpad. U verzoekt de nodige aandacht voor dit gedeelte van het Oirschotse, inclusief Spoorдонkse en Beerse, cultureel erfgoed.

Zoals u reeds in uw brief stelt, bestaat er aandacht voor deze kleinere monumenten in onze gemeente. Reeds meerdere malen prijkte het onderwerp op de agenda van de Monumentencommissie. In de laatst gehouden vergadering is besloten tot het samenstellen van een werkgroep om tot een inventarisatie te komen en vervolgens de grafzerken die daarvoor in aanmerking komen zo snel mogelijk een beschermde status te geven. Een aantal komt voor op de MSP lijst en zijn derhalve kandidaat om tot rijksmonument verheven te worden.

Wij danken u voor de gegevens die u in uw brief opnam. De werkgroep zal zeker gebruik maken van het voorwerk dat u verrichtte. Graag zullen wij terugkomen op uw aanbod om mogelijk gebruik te maken van het bedrag ad f 7800,00 dat u beheert van de stichting Dorpsverfraaiing.

Wij vertrouwen erop u met vorenstaande voldoende te hebben geïnformeerd. Voor nadere informatie kunt u desgewenst contact opnemen met de heer P. van Gerven, tel. 0499-583472

Hoogachtend,

Burgemeester en Wethouders van Oirschot namens dezen.

Het hoofd van de sector Grondgebied,

(J.J.M. van Steensel.

Maandag in de Goede Week 1998

Aan College van Burgemeester en Wethouders van en te Oirschot.

Edelachtbare Heren,

Het zit me niet lekker dat u toegestaan hebt, dat de boerderij aan de Braken (eigendom fam. Coppelmans) tot de grond toe afgebroken werd. Ik kan me niet voorstellen dat dit ambtelijk zo geadviseerd werd.

Nu kan er nog veel "hersteld" worden indien datgene wat er gaat verrijzen monumentaal-historisch verantwoord is.

Als lid van zowel Heemschut als van de Boerderijstichting houd ik dit angstvallig in de gaten.

Ik zou u beleefd willen verzoeken (alsnog) alles in het werk te stellen op verantwoorde manier tot herbouw te doen geraken. Kunt u mij geruststellen ?

Hoogachtend Theo van de Loo

de heer T.A. van de Loo de Moriaan 14

5688 ERR Oirschot

Ons kenmerk :SBN

Uw kenmerk

Uw brief van : 06-04-1998

Onderwerp: ontvangstbevestiging

Datm: 7 april 1998

Geachte heer van de Loo,

Hierbij bevestigen wij u de ontvangst van uw verzoek om de boerderij aan de Braken van de fam. Coppelmans op monumentaal-historisch verantwoorde wijze te herstellen.

Uw brief is bij ons geregistreerd op 07-04-1998 onder nummer: 9800001025. Wij verzoeken u vriendelijk dit nummer bij eventuele vervolgcorrespondentie te vermelden.

Uw brief zal zo spoedig mogelijk worden behandeld. Indien u tussentijds vragen heeft dan kunt u zich wenden tot de behandelend ambtenaar, de heer P. van Gerven, bereikbaar onder telefoonnummer (0499-) 583333, toestel 472.

Wij hopen u hiermede voorlopig voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

namens burgemeester en wethouders,

S. Berendsen

medewerkster Interne Zaken.

3. Toffelen

Naar aanleiding van de voordracht van Luus van Hout met haar verhaal over het vroegere toffelen werd de vraag gesteld of dit woord iets te maken zou kunnen hebben met het Nederlandse woord tafelen, dus eten en drinken. Het antwoord kon door niemand van het daar aanwezige gezelschap van toehoorders gegeven worden.

Wetenschappelijke pretenties op het gebied van taalkunde of etymologie heb ik niet, ik ben slechts geïnteresseerd in de herkomst van onze woorden en met name die uit ons dialect. Ik beschik over enkele boeken over het Noord-Brabantse dialect, onder andere van professor Weijnen en De Bont. Verder over woordenboeken Van Dale en Kramer en over enkele woordenboeken Duits, Frans, Engels. Belangrijkste voor de herkomst van woorden is wel het etymologisch woordenboek van Van Dale.

Toffelen (of een woord dat er qua klank of spelling op lijkt) kwam wel in dialectboeken voor maar werd uitsluitend verklaard als 'volksgericht dat vroeger werd voltrokken als een langdurige relatie vlak voor het huwelijk verbroken werd'.

Het Kramer woordenboek Duits bracht uitkomst: Die Leute teufeln = mensen tiranniseren. Een Nederlands woord dat enigszins in de nabijheid van de betekenis komt is dus duveltoejagen of duveljagen.

In dit verhaal worden op zeker moment de karren gebuut. Dit woord komt uit het Frans. Buter = stutten. De karren werden zodanig tegen elkaar opgezet dat ze met steun van elkaar met de wielen vrij van de grond niet meer te verplaatsen waren. Enerzijds verhinderde dat de bewoners om door het kordon van karren te vluchten, anderzijds kon men met behulp van zeisen en zichten het angstaanjagende geluid maken op de ijzeren repen.

Tevens is but = buut het Franse woord voor doel. We kennen het terug bij het verstoppertje spelen (buten) waarbij het de bedoeling was om zonder afgetikt te worden het doel te bereiken en dan 'buut vrij' te roepen.

Al eerder was ik belangstellend naar ons dialect voor hark. Een houten hark is een reek. Ook dit woord komt uit het Oud-Germaans 'rechen' waar ook het woord eg of egge vandaan komt. Een Ijzeren hark is een gries(s)el. Oud-Germaans griesz is gruis (gebroken graan). Griessen is dus vergruizen (van aardkluiten na het omwerken van de grond). Gritsel in de betekenis van hark vond ik wel terug als middel-Nederlands woord. Als we het vergelijken met grit = schelpen- gruis dan is een griesel dus opnieuw een instrument om iets (aardkluiten) te vergruizen.

Tot slot ons «lateien wat ruilen betekent. Dit komt in geen enkel boek voor. Maar het Duitse woord is 'tauschen'. Zou het evenals 'teufeln' een zeer oude oorsprong hebben en terugslaan op ruilhandel van pakweg 1500 jaar geleden? Nu heeft tfitelen ook wel wat weg van duschen wat bedriegen betekent. Het goedmoedige karakter dat met dit dialect-woord geassocieerd wordt sluit volgens mij het laatste uit.

Jacques van de Ven

4. De Oirschotse veldwachters

De functie van veldwachter is afkomstig van Frankrijk. Op het einde van de 18de eeuw, en wel bij een wet van 1791, werd de functie van garde-champêtre ingesteld, "...teneinde het platteland een betere bescherming te bieden, diefstal van vee uit de wei, van veldvruchten, ooft enz. tegen te gaan".

Met de verovering van Europa door de Fransen op het einde van de 18de eeuw brachten zij behalve een groot leger ook hun eigen wetten en regels mee en daarbij ook de functie van veldwachter.

In België vernederlandste men het woord gewoon tot sjampetter, en in ons land vertaalde men het bijna letterlijk: garde = wachter, en champêtre = landelijk. Dat werd dus veldwachter. Toch komen we op een salarislijst van Oirschotse ambtenaren uit het jaar 1803 nog geen veldwachter tegen; wel 2 dienaren der justitie. De reden daarvan is dat pas bij een wet van 1806 in ons land de bos- en veldwacht officieel werd ingesteld. Dit, zoals het officieel heette "...om toezicht te houden, in het bijzonder op diefstallen van vee, akker- en tuinbouwprodukten". In de stad zul je dus geen veldwachter in functie tegengekomen zijn.

De eerste Oirschotse veldwachter is zover bekend C. Meeuwis. In 1808 krijgt hij uit de gemeentepot 6 gulden en 10 cent voor aankoop van 2 pistolen en nog eens 6 gulden voor een sabel. In 1814 vraagt ene Franciscus Meeuwis ontslag als veldwachter omdat hij aangesteld is als sergeant-majoor bij de grensjagers. Dat zal wel een en dezelfde persoon (Cis) zijn geweest.

Cornelis Blankers, oud-soldaat uit Oirschot wordt zijn opvolger.

Nadat Napoleon en zijn Fransen verslagen waren, kwamen er veel soldaten zonder werk te zitten. Veel van die gewezen militairen kwamen in een of andere bewakingsdienst terecht. Voorwaarde was wel dat ze de dienst zonder (groot) strafblad verlaten hadden en daarvan een bewijs hadden. Zo iemand noemde men een gepasporteerd militair.

In zijn beginjaren heeft veldwachter Blankers een jaarsalaris van f 100,- per jaar. Dat is een hongerloontje in vergelijking met andere beroepen. In 1822 vraagt hij salarisverhoging met f 30,- omdat zijn salaris niet in overeenstemming is met zijn diensten. Dat wordt welwillend goedgekeurd. Na 3 jaren heeft hij zelfs de euvele moed om een jaarsalaris van f 300,- te vragen, normaal voor die tijd, maar dat wordt gedeceideerd afgewezen.

Als in een televisieserie of boek een veldwachter uit vroegere tijden ten tonele gevoerd wordt, wordt hij altijd neergezet of beschreven als een ietwat domme kracht, de boeman van de kinderen, en het voorwerp van spot van de hele gemeenschap. Bovendien iemand die te veel drinkt.

En inderdaad zullen de veldwachters uit het begin van de vorige eeuw geen sterren geweest zijn in het lezen. Maar dat was de helft van de bevolking niet. Bovendien was het kunnen lezen en schrijven geen vereiste in hun beroep want ze hoefden geen bekeuringen uit te schrijven. Een veldwachter moest vooral gezond van lijf en leden zijn. Dat had hij nodig want hij was bevoegd om handelend op te treden als hij een verdachte op een misdaad betrapt. Dat kwam er op neer dat hij iemand mocht arresteren en opbrengen. Hij mocht boetes innen en bovendien had hij zijn sabel, pistool en wapenstok niet voor de sier bij zich. Daar mocht hij beslist gebruik van maken. Dat het daarbij soms op een handgemeen uitliep waarbij de veldwachter als slachtoffer uit de strijd te voorschijn kwam zal zijn imago ook geen goed hebben gedaan.

Films en tekeningen willen ons zelfs laten geloven dat een veldwachter bij het achterna zitten van een wetsovertreder onder het lopen met zijn sabel of wapenstok zwaaide en daarbij ook nog om de haverklap riep: "In naam der wet.. halt", of "Houdt de dief ..". Vermoedelijk heeft een veldwachter in zo'n situatie zijn energie wel ergens anders voor nodig gehad, dan om te zwaaien en te roepen. En natuurlijk waren er veldwachters die te veel borrels achterover sloegen om hun onmacht te verdrinken (per slot hadden ze geen populair baantje) maar er waren ook genoeg brouwers, ververs, schoenmakers, smeden enz. die dat deden. Alleen.., van een veldwachter zag Jan en alleman het. Kwamen er klachten binnen over de dronkenschap van een veldwachter dan werd hij op het matje geroepen bij zijn baas : de burgemeester. Als er straf volgde werd dat natuurlijk op papier gezet en die papieren kwamen in de archieven terecht. Zodoende!

En nu zijn we weer terug bij onze veldwachter "Knillis" Blankers, want in mei 1836 constateren .. burgemeester en assessoren met leedwezen dat de veldwachter deezer gemeente Cornelis Blankers,

niettegenstaande herhaalde vermaningen zich steeds aan dronkenschap blijft schuldig maken, waaruit niet zelden pligtverzuim, brutaliteit tegen diegenen welke hij ondergeschiktheid verschuldigt is, voortvloeit."

Vermoedelijk heeft hij, behalve z'n plicht verzuimd (om het even op z'n Oirschots te zeggen) ook nog mi z'ne zatte kop ergens 'ne grote mond gehad.

Straf"... Uit hoofde van zijn dronkenschap en daaruit voortvloeiende pligtverzuim in de uitoefening zijner functie is Cornelis Blankers geschorst gedurende één maand ..."

In 1837 komt hij te overlijden. Hij laat een vrouw en 3 kinderen achter, waarvan één geestelijk gehandicapt.

Achterlaten betekende in die tijd financieel onverzorgd.

Zijn zoon Jacobus neemt voorlopig de functie van zijn vader over. Dit tot tevredenheid van iedereen. Het salaris van zijn vader kan zodoende uitbetaald blijven worden aan het gezin tot er een vervanger-veldwachter is. Jacobus wil de functie van veldwachter wel overnemen, maar daarvoor moet hij eerst de "eed van getrouwheid" afleggen en die wil de vrederechter hem niet afnemen omdat hij te jong is.

Als er een andere vervanger-veldwachter komt in de persoon van Gerardus Koks, wil de gemeente het gezin financieel uit de nood helpen door een baantje voor Jacobus te creëren als hulpje van de gemeentesecretaris. Daarvoor moeten de Provinciale Staten echter hun goedkeuring uitspreken. Die laten weten dat zij het best vinden om de weduwe van de veldwachter nog een tijd uit te betalen, maar om nu Jacobus aan te stellen als hulpje van de secretaris, daar zien zij de noodzaak niet van in. Als de gemeente echter denkt zich dat te kunnen veroorloven, moeten zij het zelf weten. Het besluit van de gemeente daarop is me niet bekend.

In juli 1837 wordt voornoemde Gerardus Koks benoemd als tijdelijke veldwachter. Naderhand solliciteert hij ook naar het vaste baantje, maar hij trekt zich terug omdat zijn vrouw het er niet mee eens is.

In november 1837 zijn er 10 sollicitaties binnen voor het baantje van Oirschotse veldwachter. De leeftijd van de sollicitanten ligt tussen de 26 en 42 jaar en hun beroepen variëren van metselaar, arbeider, tot haarkapper en barbier toe. Ze worden beoordeeld op hun zedelijk gedrag en lichamelijke gesteldheid en daarbij heeft ene Verkoyen de voorkeur van de gemeente, o.a. omdat hij al 2 jaar in Oirschot woont en "... als dragonder 12 jaar lang eerlijk en getrouw den geliefde koning heeft gediend." Provinciale Staten hebben een andere voorkeur, zodat in januari 1838 wordt benoemd Franciscus van Isterdaal uit Den Bosch. Voor hij aan zijn functie begint moet hij eerst voor de vrederechter van het kanton Oirschot "de eed van getrouwheid" afleggen en dan pas krijgt hij van de burgemeester de nodige wapens, als teken van zijn waardigheid ...en om te gebruiken natuurlijk.

Veldwachter van Isterdaal overlijdt in 1845. Zijn opvolger wordt Jozephus Smeyers, gepasporteerd militair, voor een jaarsalaris van f 180,-. De gemeente neemt een afwachtende houding aan, want zijn benoeming geldt voorlopig voor 3 jaar. Na die 3 jaar blijkt dat hij goed heeft gefunctioneerd, want hij mag blijven.... tot wederopzeggens toe.

Ondertussen heeft de gemeente in 1847 een verzoek ingediend bij de provincie om Gerard v. d. Broek als 2de veldwachter te benoemen. Men wil hem geen vast salaris geven, maar een vergoeding naar verdiensten zoals een schutter in die tijd kreeg. De provincie beslist echter: een vaste bezoldiging uit de gemeentekas en anders geen 2de veldwachter. Daarop schijnt de gemeente zich bedacht te hebben. In augustus 1848 gaat weer zo'n verzoek richting Den Bosch en in september van dat jaar wordt als 2de veldwachter benoemd: Adriaan Marks. Voorlopig voor 3 jaar en met een vast salaris van f30,- per jaar. Naar dat salaris gekeken veronderstel ik dat 2de veldwachter een bijbaantje is. Ook Marks is gepasporteerd militair. De benoeming van Marks is niet zo'n goede greep geweest want al 2 jaar later, in 1850, komen er ernstige klachten over hem binnen.

"Hij gaat zich wel eens te buiten aan dronkenschap en ten gevolge daarvan doet hij verkeerde bekeuringen, vergezeld van brutaliteiten tegen de gecallangeerde (de persoon die beboet is) en soms treft hij een schikking".

Hij houdt er dus kennelijk een koehandeltje op na. Zijn "aanklagers" eisen 3 maanden schorsing, maar hij wordt veel harder aangepakt. Hij krijgt een geldboete van f 100,- en hij wordt uit zijn ambt gezet. Die geldboete heeft hij in heel zijn Oirschotse diensttijd in de verste verte niet verdiend.

Dus is er weer een vacature voor 2de veldwachter. De gemeente heeft geen geluk met haar 2de veldwachters. Ene Pieter Meeuwis komt en gaat. Zo ook veldwachter v. d. Broek. Dan volgt ene

Jasper v. d. Loo. Hij blijft gelukkig een tijd. Na zijn proefperiode van 3 jaar krijgt hij in 1858 zijn vaste betrekking. Gelukkig hebben we ondertussen nog onze veldwachter Smeyers, die goed schijnt te voldoen. Hij krijgt er een taak bij door bij hardnekkige wanbetalers van plaatselijke belastingen de achterstallige gelden te gaan vorderen. In 1858 krijgt hij zelfs een officieel compliment van de officier van justitie omdat hij samen met marechaussee Priem en wachtmeester Eichen snel de brandstichter opgespoord heeft die verschillende heide- en bosbranden veroorzaakt heeft. Het blijkt dan dat hij naast gemeenteveldwachter ook onbezoldigd rijks- veldwachter is. Of dat laatste baantje meer in aanzien stond of dat die mensen een mooier uniform aanhadden is niet duidelijk, maar onze veldwachter dient een officieel verzoek in om het uniform van rijksveldwachter te mogen dragen. In november 1877 overlijdt veldwachter Smeyers, na een dienst van 32 jaar.

Zijn opvolger wordt Joh. v. Velsen en als die in 1896 ontslag neemt komen we bij de legendarische man die half Oirschot nog bij naam kent, nl. Wilhelmus Smulders, alias Veldwachter Willeke Speul. Wij schrijven juni 1897 als Willem Smulders zijn benoeming aanvaardt. Volgens de burgerlijke stand is hij Oirschottenaar van geboorte, maar heeft hij in Oisterwijk en Den Bosch gewoond. Welke functie of beroep hij daar heeft gehad is me niet bekend. Volgens zijn adressenlijst komt hij te wonen op huisnummer B 40 (dat moet in de kern van Spooronk zijn) maar al gauw verhuist hij naar de kom van Oirschot.

Zijn collega-veldwachter is op dat moment Petrus v. d Heuvel. En weer treft Oirschot het slecht met zijn 2de veldwachter, want na twee jaar wordt hij wegens wangedrag ontslagen. Nog erger; in plaats van wetsovertreders achter de tralies te krijgen belandt hij zelf voor een maand in het gevang.

Er komt pas een periode van rust in het Oirschots veldwachtersbestand als in 1907 Alphons Meeuwis, beter bekend als Fons Mous, de 2de man wordt naast Willem Smulders. De aanduiding 2de veldwachter wordt niet meer vermeld. Of het gelijkwaardige collega's zijn, of dat de een boven de ander staat, is niet bekend. Hun salarissen zijn in ieder geval wel gelijk.

Ondertussen zijn er plannen in de maak om een oefenlokaal te bouwen met een dienstwoning. Voor wie dat oefenlokaal is, staat er niet bij; misschien dat iemand reageert.

Bestek en tekening worden goedgekeurd in mei 1907 en omdat Thomas Somers de laagste inschrijver is wordt hij de bouwmeester. Aardigheid daarbij is het feit dat voor de bouw afgebikte stenen van de in 1904 deels ingestorte kerktoeren worden gebruikt. Alleen voor de opvallende banden en bogen worden nieuwe stenen gebruikt. Ik neem aan dat Veldwachter Smulders de eerste bewoner wordt, want omstreeks die tijd verhuist hij naar de Dekanijstraat en daar staat de veldwachterswoning.

De salarisstrijd

Er zijn natuurlijk verschillende (ondertussen sterke) verhalen verteld over onze 2 veldwachters, maar die zijn nooit opgeschreven en dus niet in archieven terug te vinden. Wat wel terug te vinden is in de archieven, is de voortdurende strijd met de gemeente om verbetering van hun salaris. In die strijd staan ze gelukkig niet alleen, want er is in het begin van deze eeuw al een vereniging van gemeenteveldwachters en later politievakbond. Meeuwis wordt zelfs secretaris van de R.K. politie vereniging St. Michael. Regelmatig doet die een beroep op de gemeente Oirschot om het salaris

van haar veldwachters te verhogen. Vooral ook omdat omliggende gemeenten veel beter uitbetalen.

In 1911 heeft men in zo'n verzoek aan de gemeente eens precies uitgerekend wat een veldwachter te verteren heeft en dat is niet veel. Reken maar mee.

Veldwachter Smulders: Inkomen f 350,- per jaar of 96 cent per dag. Hij heeft 7 kinderen, dus 10,5 cent per persoon per dag. Voor Meeuwis die hetzelfde inkomen heeft en 4 kinderen ligt dat wat gunstiger.

Maar toch ziet hij met het thans geldende salaris de komst van meerdere kinderen met enige bezorgdheid tegemoet, hetgeen hem als katholiek zeer tegen de borst stuit.

In 1919 wordt het zoveelste verzoek om salarisverhoging zelfs ondertekend door kapelaan van de Ven uit Boxtel, de geestelijk adviseur van de politiebond.

Rond 1920 begint veldwachter Meeuwis te sukkelen met zijn gezondheid en in 1922 gaat hij met vervroegd pensioen. Oudere mensen kennen hem nog als doodgraver. De gemeente vindt het raadzaam om de vacature niet meer aan te vullen, omdat Meeuwis al enige jaren geen volledige dienst meer draaide en veldwachter Smulders 't werk goed had aangekund. Bovendien is er een brigade

marechaussee in Oirschot en in tijd van nood kon men nog altijd een beroep doen op de rijksveldwachters van de omliggende gemeenten. En tot slot is Oirschot een rustige gemeente, waar op politiegebied weinig voorviel.

Aldus geschiedde.

J. v. Laarhoven als agent van de Rijkspolice, samen met agent Raijters.

In 1929 hangt veldwachter Smulders zijn sabel voorgoed aan de kapstok. Waarschijnlijk verhuist hij dan naar een huis achter het "Protestants kerkske" om van zijn pensioen te genieten; volgens het bevolkingsregister op huisnummer A 412.

J. van Laarhoven, jachtopziener te Asten neemt de wapenstok over en waarschijnlijk wordt hij ook met zijn gezin van 7 kinderen de bewoner van de veldwachterswoning. Die is daar naar de toenmalige maatstaven niet meer op berekend. De gemeente vat het plan op om de woning te verkopen en naar een andere woning uit te zien. Het jaar daarop (1931) verhuist dat plan weer naar de prullenbak om het er in 1932 weer uit te halen. Er komt een nieuwe dienstwoning in de huidige Lindenlaan langs de St. Odulphusschool, zodat het gezin van Laarhoven daar haar intrek kan nemen.

Tegenwoordig bewoont een kleinzoon van Willeke Speul (Noud Coppelmans) en zijn vrouw de veldwachterswoning. Ondertussen overlapt de verschillende politie-instellingen elkaar. Tijdens de bezetting, in 1942, kwam de functie te vervallen.

In 1945 wordt het beroep van veldwachter, na zo'n anderhalve eeuw bestaan te hebben, officieel geschrapt.

De veldwachters van Oirschot op een rijtje.

C. Meeuwis	1808?-1814
C. Blankers	1814-1837
G. Koks	1837 tijdelijk
F. v. Isterdaal	1838-1845
J. Smeyers	1845-1877
A. Marks 2de veldwachter	1848-1850
P. Meeuwis	1850-1851
A. v.d. Broek	1851-1854
J. v.d. Looy	1855-1895
J. v. Velsen	1878-1896
W. Smulders	1897-1929
P. v.d. Heuvel 2de veldwachter	1895-1899
A. Pijsfl	1899-1901
W. v. Oostdijk	1901-1907
A. Meeuwis	1907-1922
J v. Laarhoven	1929-?

Inform. Streekarchief:

Geg.veldwachters

Gem. notulen

Achtergrondinformatie: Van Nachtwaker tot Computermacht. door:N. Groeneweg en A. Hallema.

Cl. v. Esch- v. Hout

5. Van vlas tot linnen

Uit de privé verzameling van Peter Vogels mogen we zo nu en dan een paar artikeltjes plaatsen, waaronder enkele zeer oude, erg interessante.

Wat is vlas, de plant die de basis is voor linnen ? En wat gebeurt er allemaal om van vlas linnen te maken ? De botanische naam voor vlas luidt *linum usitatissimum*'.

Er is verschil tussen textielvlas en oliehoudend vlas. Het textielvlas kenmerkt zich door een lange stengel van 80 tot 100 cm. met weinig vertakkingen en kleine zaden. Het oliehoudend vlas heeft een korte stengel en dikke zaden. Deze zaden gaan naar de olieslagerijen voor de voedingsmiddelenindustrie en de productie van verfsoorten.

Bij de oogst wordt de plant met wortel en al uit de grond getrokken. Het vlas wordt daarna in 'hokken' op het land gezet voor narijpen en drogen. Daarna volgt het 'repelen'. Hierbij worden de stengels ontdaan van de zaadbolletjes. Deze bolletjes worden als zaad opnieuw gebruikt of er wordt olie uit geperst. Het omhulsel van het zaad wordt als veevoer verwerkt. Na het repelen volgt het 'roten'. Hierbij wordt de lijmachtige stof pectine, die de vezels met de houtpijp verbindt, afgebroken. Dat kan gebeuren door het vlas op het land te laten liggen of door het geruime tijd in lauw of warm water te dompelen. Daarna wordt het vlas opnieuw gedroogd. Dat gebeurt op het land, waarbij het vlas in 'kapellen' wordt neergezet. Het vlas kan ook kunstmatig worden gedroogd.

Dan volgt het 'breken' en 'zwingelen'. De inmiddels brosse houtpijp wordt gebroken. De houtdeeltjes worden verwijderd door ze uit de vlasbundels te slaan (zwingelen). Van de hout- deeltjes worden ondermeer vezelplaten geperst. Tenslotte komt het 'hekelen'. Vlakken voorzien van kammen worden over de vezels gehaald. Hierdoor worden de vezels verdeeld, gekamd en ontdaan van de laatste strodeeltjes die bij het zwingelen nog niet waren verwijderd.

Tenslotte wordt het vlas gesponnen en al of niet vermengd met kunststoffen.

In verband met de vlasteelt kende men het volgende versje:

Toen ik jong was en schoon,
droeg ik een blauwe kroon.
Toen ik oud was en stijf,
kreeg ik een band om m'n lijf.
Ik werd gestoten en geslagen,
en door dames en heren gedragen.

Bron: Weekblad van de Brab.Chr. Boerenbond januari 1901

Van 2 tot 4 gulden per dag te verdienen.

Wij vragen personen van beide geslachten om op onze eenvoudige en snelwerkende breimachine te werken.

Gemakkelijk werk aan huis het geheele jaar door zonder ondervinding. De afstand doet niets ter zake, wij kopen uw werk. Gouden Med. Exp.Parijs Febr. 1905. Schrijf aan de Maatschappij "LA RUCHE", Geldershekade 8, Rotterdam. Oudste firma in Nederland en België.

De rechtbank te Termonde heeft bij vonnis van 29 Maart j.l. beslist, dat de breimachine "La Ruche" in alle opzichten aan elke eisch voldoet, dat daarop iedere maat kan worden gebreid en dat hetgeen de firma in hare brochure beweert, volkomen met de waarheid strookt. - Vele Hollandsche getuigschriften ter inzage. Bekroond Gouden Medaille Internationale Tentoonstelling te Antwerpen 10 Mei 1905.

Bron: Weekblad van de Brab. Chr. Boerenbond januari 1901.

6. Bons op d'n herd.

Bons op d'n herd werd elke avond, zomer en winter, 't rozzenuujke en avondgebed gebid. In de winter, als 't vruug donker werd, en wij vruug gegeten hadden, vond dat plaats, met z'n allen rond de kachel: de plattebuis. Simpelweg omdat 't de enigste plaats in huis was, waar het warm was. Onze vader zat bij de houtmand, daar ie behalve vurbidder ook nog stoker was. Ons moeder had meestal wel 'n ben op d'r schoot. Was het niet de stopben mi kapotte sokken, dan was 't wel de skelben met stoofperen, die wij ijsbouten noemden. Wij met z'n tien maakten de kring rond. De beste plats was voor d'n hond, want die kroop lekker warm onder de kachel. Soms alleen, maar dikzat vergezeld van 'n par katten, want hond en kat ging bons goed samen. En ene enkele keer kon er ook nog wel iemand van ons bij.

Met kerstmis trotseerden de jongsten de kou en schoven met stoel en al aan bij de kerststal. Dat werd wel dringen rond de stal en dat lag vooral aan de kaarsjes. Nee, niet van de kerstboom, want die hadden wij nog geen. Een kerstboom was immers protestants.

Bons staken de kaarsjes tussen het mos, waarbij een doormidden gesneden erpel met zilverpapier omwikkeld, als kandelaar fungeerde. En die brandende kaarsjes lokten ons van de plattebuis weg, want vuur trekt, vooral voor een kind ...en vuur maken nog meer. Dus bliezen en spiertsten wij al biddend zo ijverig dat de vlèmkes van de kaarsjes 't regelmatig begaven en weer opnieuw aangestoken moesten worden. En ook dreigden de kaarsjes soms scheef te gaan staan, en dat kon natuurlijk niet. Weer 'n heel goei reden om zo'n kaarsje uit te blazen, recht te zetten en vervolgens weer aan te steken. Waarna een ander vond dat dat niet goed gebeurde was en 't opnieuw deed.

Ge begrijpt het misschien al. Wij hadden 't drukker met vuur maken als met bidden. Vanuit d'n hoek bij de kachel kwam dan ook geregeld de vraag, of er nog meegebed werd, of nie, of .. dè ze is moessen kommen? Nou, dat hoefde nie.

Het is ook wel eens gebeurd dat iemand uit pure ijver om alles opnieuw in te richten in de kerststal, (want de beeldjes vielen bons ooit spontaan om, of stonden op de verkeerde plaats) te veel voorover ging hangen en met stoel en al de kerststal indook.

In de zomer zaten wij onder 't rozzenuujke her en der verspreid over d'n herd. Soms gewoon zittend op 'ne stoel, maar ook soms in vrome devotie, geknield op of voor onze stoel, handen samen en ogen dicht. Voor een levendig kind met fantasie valt het niet mee om een rozzenuujke en avondgebed lang devoot en vroom te blijven. En vooral niet als er nog negen meer van hetzelfde soort in de omgeving zitten.

Het kon beginnen met 'n kleinigheidje b.v. als iemand hardnekkige pogingen deed om met één oog dicht te bidden in de plaats van met allebei. D'n herd zag er dan ineens veel anders uit. Vooral als ge dan van oog wisselde. Links dicht, rechts dicht enz. De kans was groot dat iemand ondanks z'n dichte ogen 't scheef bekkentrekken zag en 't ook ging proberen. En dan volgde de rest vanzelf.

Eén vlieg, op verkenningstocht door onze herd, kon ook al de oorzaak zijn van afleiding. En als ik dan vertel dat 't bons in de zomer ooit stikte van de vliegen....

Kortom : d'r was zoveel dat interessanter was dan bidden. Daardoor ging ons rozzenuujke weleens gepaard met hindernissen, zodat ingrijpen door middel van een strenge hand noodzakelijk was.

Ter verdediging moet wel gezegd worden dat wij ook niet wisten wat wij baden.

Bij de litanie bijv. maanden wij Frans (Roest) jaren lang aan om te bidden. Bid Frans! Bid Frans!

Toen wij een beetje verstand begonnen te krijgen kregen we in de gaten dat Frans niet moest bidden, maar dat 't moest zijn: Bid frons. Pas toen wij in de Parochiebundel de litanie onder ogen kregen lazen wij dat er voor ons gebid moest worden. Desondanks "fronsten" wij nog jaren lang lustig door.

Ooit zullen onze vader en ons moeder wel begonnen zijn met 'n eenvoudig rozzenuujke en avondgebed, maan allengs, met het verstrijken der jaren groeide dat bekant uit tot 'n biduur. Moeilijkheden in Indië: Een onzevader en weesgegroeitje voor onze jongens in Indië.

De maand Maart: Een Onzevader en Weesgegroeitje ter ere van St. Jozef.

Buurtgenoot Harrie als missionaris vermist op Celebes: Wij baden weer wat extra's. En nooit ging er eens iets af.

Ook toen "onze jongens" al lang thuis waren, de vermiste missionaris terecht was, al veel maanden gekomen en gegaan waren, bleven wij trouw en stug doorbidden.

Tot...op 'ne goeie dag onze vader na het avondgebed luid en duidelijk een groot kruis maakte en vastberaden verkondigde: "Zo, en nou ist genog"! Hulde aan onze vader.

Wanneer bons de klad gekomen is in 't bidden van 't rozzenuujke weet ik nie, maar 't is langzaamaan 'ne zachte dood gestorven. En nou, nou kijk ik iedere avond omtrent de tijd van 't rozzenuujke naar 't journaal met Hennie Stoel of Philip Freriks. Haudoe !

Door vant Sonderen.